TURK TILINI O‘QITISHDA MOTIVATSION OMILLARNING O‘RNI

Sabirova Dilnoza Ulug’bekovna
Toshkent Axborot Texnologiyalari Universiteti talabasi
Email: sabirovadilnoza2005@gmail.com
Telefon: +998 (94) 088 55 24

Annotatsiya: Til o‘rganish jarayonining muvaffaqiyati ko‘p jihatdan o‘quvchilarning motivatsiya darajasiga bog‘liq. Ayniqsa, turk tilini o‘rganishda barqaror motivatsiya o‘quvchilarning darsdagi faolligini oshirish, til ko‘nikmalarini izchil rivojlantirish va o‘quv maqsadlariga erishishda muhim omil hisoblanadi. Ushbu maqolada turk tilini o‘rganishga ta’sir etuvchi ichki va tashqi motivatsion omillar tahlil qilinadi, ularning o‘quv jarayonidagi o‘rni baholanadi hamda motivatsiyani kuchaytirishga xizmat qiluvchi zamonaviy pedagogik yondashuvlar yoritiladi. Shuningdek, o‘quvchilarning qiziqishini saqlab qolish va ta’lim samaradorligini oshirishda interaktiv metodlar, raqamli ta’lim vositalari hamda sun’iy intellekt texnologiyalaridan foydalanishning ahamiyati ochib beriladi.

Kalit so‘zlar: turk tili, motivatsiya, ichki motivatsiya, tashqi motivatsiya, til o‘qitish metodikasi, ta’lim samaradorligi, interaktiv ta’lim, sun’iy intellekt.

Abstract: The success of language learning largely depends on learners' level of motivation. In particular, sustained motivation plays a crucial role in increasing students’ classroom engagement, developing their Turkish language skills, and helping them achieve their learning goals. This article analyzes the internal and external motivational factors that influence the learning of Turkish, evaluates their role in the educational process, and discusses modern pedagogical approaches for enhancing learners’ motivation. In addition, it highlights the importance of interactive teaching methods, digital learning tools, and artificial intelligence technologies in maintaining students’ interest and improving the effectiveness of language education.

Keywords: Turkish language, motivation, intrinsic motivation, extrinsic motivation, language teaching methodology, educational effectiveness, interactive learning, artificial intelligence.

Аннотация: Успешность изучения языка во многом зависит от уровня мотивации обучающихся. В частности, устойчивая мотивация играет важную роль в повышении активности студентов на занятиях, развитии их навыков владения турецким языком и достижении образовательных целей. В данной статье анализируются внутренние и внешние мотивационные факторы, влияющие на изучение турецкого языка, оценивается их роль в образовательном процессе, а также рассматриваются современные педагогические подходы к повышению учебной мотивации. Кроме того, раскрывается значение интерактивных методов обучения, цифровых образовательных средств и технологий искусственного интеллекта в поддержании интереса обучающихся и повышении эффективности обучения турецкому языку.

Ключевые слова: турецкий язык, мотивация, внутренняя мотивация, внешняя мотивация, методика преподавания языка, эффективность обучения, интерактивное обучение, искусственный интеллект.

Kirish

Har qanday xorijiy tilni muvaffaqiyatli o‘rganishda bilim va qobiliyat bilan bir qatorda motivatsiya ham hal qiluvchi omillardan biri hisoblanadi. O‘quvchining tilni o‘rganishga bo‘lgan qiziqishi, maqsadi va intilishi uning o‘quv jarayonidagi faolligini, mustaqil ishlashga bo‘lgan ehtiyojini hamda o‘zlashtirish darajasini bevosita belgilaydi. Shuning uchun zamonaviy til o‘qitish metodikasida motivatsiyani shakllantirish va uni barqaror saqlab qolish ustuvor vazifalardan biri sifatida qaralmoqda.

So‘nggi yillarda O‘zbekistonda turk tilini o‘rganishga bo‘lgan ehtiyoj sezilarli darajada ortdi. Bunga Turkiya oliy ta’lim muassasalarida tahsil olish istagi, xalqaro grant va stipendiya dasturlarida ishtirok etish, mehnat bozorida yangi imkoniyatlarga

ega bo‘lish hamda ikki davlat o‘rtasidagi ta’lim va madaniy hamkorlikning rivojlanishi sabab bo‘lmoqda. Biroq amaliyot shuni ko‘rsatadiki, barcha o‘quvchilar ham dastlabki qiziqishni uzoq muddat davomida saqlab qola olmaydi. Natijada darslarda ishtirok etish faolligi pasayadi, mustaqil ta’limga ajratiladigan vaqt kamayadi va til ko‘nikmalarining rivojlanishi sekinlashadi.

Mazkur holat motivatsiyaga ta’sir etuvchi omillarni chuqur o‘rganish zarurligini ko‘rsatadi. Motivatsiya faqatgina o‘quvchining shaxsiy qiziqishi bilan belgilanmaydi. O‘qitish metodlari, dars muhiti, o‘qituvchining yondashuvi, baholash tizimi, zamonaviy ta’lim texnologiyalaridan foydalanish va o‘quvchining kelajakdagi maqsadlari ham uning motivatsiyasiga sezilarli ta’sir ko‘rsatadi. Ayniqsa, interaktiv mashg‘ulotlar, real hayotiy vaziyatlarga asoslangan topshiriqlar hamda sun’iy intellekt vositalaridan foydalanish o‘quvchilarning til o‘rganishga bo‘lgan qiziqishini oshirishda muhim vosita bo‘lib xizmat qilmoqda.

Ushbu maqolaning maqsadi turk tilini o‘rganishda motivatsiyaga ta’sir etuvchi asosiy omillarni tahlil qilish, ularning ta’lim jarayonidagi ahamiyatini yoritish hamda o‘quvchilarning o‘quv motivatsiyasini oshirishga xizmat qiluvchi samarali metod va yondashuvlarni aniqlashdan iborat. Mazkur tahlil natijalari turk tilini o‘qitish jarayonini yanada samarali tashkil etish va o‘quvchilarning tilni o‘zlashtirish darajasini oshirishga amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga asos bo‘lib xizmat qiladi.

Asosiy qism

Motivatsiya til o‘rganish jarayonining asosiy harakatlantiruvchi omillaridan biri bo‘lib, u o‘quvchining darsdagi faolligi, bilimlarni o‘zlashtirish darajasi va o‘quv jarayoniga bo‘lgan munosabatini belgilaydi. Psixologiya va pedagogika fanlarida motivatsiya insonni muayyan maqsad sari harakat qilishga undovchi ichki va tashqi omillar majmui sifatida talqin qilinadi. Xorijiy tilni o‘rganishda motivatsiyaning yuqori bo‘lishi o‘quvchilarning muntazam mashq qilishi, xatolar ustida ishlashi va tilni amaliy qo‘llashga intilishini kuchaytiradi.

Turk tilini o‘rganayotgan talabalarning motivatsiyasi turli omillar ta’sirida shakllanadi. Ayrim o‘quvchilar Turkiya oliy ta’lim muassasalarida tahsil olish yoki magistratura bosqichiga kirish maqsadida turk tilini o‘rganishni tanlasalar, boshqalari xalqaro sertifikatga ega bo‘lish, kasbiy faoliyatini rivojlantirish yoki shaxsiy qiziqishi sababli ushbu tilni o‘rganadilar. Ushbu maqsadlarning aniqligi va barqarorligi o‘quvchilarning o‘qishga bo‘lgan munosabati hamda natijalariga bevosita ta’sir qiladi.

Motivatsiyani shakllantiruvchi omillar shartli ravishda ichki va tashqi motivatsiyaga bo‘linadi. Ichki motivatsiya o‘quvchining til o‘rganishga bo‘lgan shaxsiy qiziqishi, yangi madaniyatni o‘rganishga intilishi, o‘z bilim va imkoniyatlarini kengaytirish istagi bilan bog‘liq. Bunday motivatsiyaga ega bo‘lgan o‘quvchilar mustaqil ravishda kitob o‘qish, film tomosha qilish, turk tilidagi podkastlarni tinglash va turli mashqlarni bajarish orqali bilimlarini muntazam oshirib boradilar. Tashqi motivatsiya esa diplom, sertifikat, stipendiya, ishga joylashish, yuqori baho yoki ota-onaning rag‘bati kabi tashqi omillar bilan belgilanadi. Amaliyot shuni ko‘rsatadiki, ichki va tashqi motivatsiyaning uyg‘unligi o‘quv jarayonining samaradorligini oshiradi.

Shu bilan birga, motivatsiyaning pasayishiga olib keluvchi omillar ham mavjud. Murakkab grammatik mavzular, so‘z boyligining yetarli emasligi, gapirishdagi ishonchsizlik, noto‘g‘ri baholash tizimi yoki bir xil usuldagi darslar o‘quvchilarning qiziqishini kamaytirishi mumkin. Ayrim hollarda xatolardan qo‘rqish yoki o‘ziga ishonchning pastligi ham o‘quvchilarning darsdagi faolligiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Shu sababli o‘qituvchi o‘quvchilarda xatoga nisbatan ijobiy munosabatni shakllantirishi, xatolarni o‘rganish jarayonining tabiiy qismi sifatida tushuntirishi muhimdir.

Motivatsiyani oshirishda ta’lim jarayonini zamonaviy metodlar asosida tashkil etish muhim ahamiyatga ega. Kommunikativ yondashuv asosidagi mashg‘ulotlar, guruhli va juftlikda ishlash, rol o‘yinlari, loyiha ishlari hamda real hayotiy vaziyatlarga asoslangan topshiriqlar o‘quvchilarning darsdagi faolligini sezilarli darajada oshiradi.

Bundan tashqari, turk tilidagi filmlar, podkastlar, qo‘shiqlar va autentik matnlardan foydalanish o‘quvchilarning til muhitiga yaqinlashishiga hamda o‘rganishga bo‘lgan qiziqishini saqlab qolishga yordam beradi.

Raqamli texnologiyalar va sun’iy intellekt vositalari ham motivatsiyani oshirishda yangi imkoniyatlarni yaratmoqda. ChatGPT kabi AI chatbotlar bilan turk tilida muloqot qilish, yozma topshiriqlarni tekshirtirish, grammatik xatolarni tahlil qilish va yangi so‘zlarni o‘rganish o‘quvchilarning mustaqil ta’lim olish imkoniyatlarini kengaytiradi. Shuningdek, onlayn platformalar orqali testlar ishlash, natijalarni kuzatish va o‘z rivojlanishini tahlil qilish o‘quvchilarda o‘z ustida ishlashga bo‘lgan qiziqishni kuchaytiradi.

Motivatsiyani rivojlantirishda o‘qituvchining o‘rni alohida ahamiyatga ega. O‘qituvchi darslarni qiziqarli va interaktiv tashkil etishi, o‘quvchilarning individual ehtiyojlarini hisobga olishi, ularni rag‘batlantirishi hamda konstruktiv fikr-mulohazalar berishi zarur. O‘quvchilarning kichik yutuqlarini e’tirof etish, erishilgan natijalarni muntazam baholab borish va kelgusi maqsadlarni belgilash ularning o‘quv motivatsiyasini uzoq muddat davomida saqlashga yordam beradi.

Umuman olganda, turk tilini o‘rganishda motivatsiya yagona omil bilan emas, balki shaxsiy maqsadlar, pedagogik yondashuvlar, o‘quv muhiti va zamonaviy texnologiyalarning o‘zaro uyg‘unligi orqali shakllanadi. Ushbu omillarni kompleks ravishda ta’lim jarayoniga tatbiq etish o‘quvchilarning tilni o‘zlashtirish samaradorligini oshirish, ularning mustaqil ta’lim olish ko‘nikmalarini rivojlantirish va turk tilida erkin muloqot qila oladigan mutaxassislarni tayyorlashga xizmat qiladi.

Xulosa

Til o‘rganish jarayonida yuqori natijalarga erishish faqatgina samarali o‘qitish metodlariga emas, balki o‘quvchilarning o‘quv faoliyatiga bo‘lgan motivatsiyasiga ham bevosita bog‘liq. Turk tilini o‘rganayotgan talabalarda kuchli motivatsiyaning mavjudligi ularning til ko‘nikmalarini izchil rivojlantirish, bilimlarini amaliyotda

qo‘llash va o‘quv jarayonida faol ishtirok etishini ta’minlaydi. Shu sababli motivatsiyani ta’limning ajralmas tarkibiy qismi sifatida qarash zarur.

Olib borilgan tahlillar motivatsiya ko‘plab omillar ta’sirida shakllanishini ko‘rsatadi. O‘quvchining shaxsiy maqsadlari, o‘qituvchining yondashuvi, dars mazmuni, ta’lim muhiti hamda zamonaviy texnologiyalardan foydalanish o‘quv motivatsiyasining barqarorligini ta’minlovchi asosiy omillar hisoblanadi. Ayniqsa, interaktiv darslar, real muloqotga yo‘naltirilgan topshiriqlar, multimedia resurslari va sun’iy intellekt vositalari o‘quvchilarning til o‘rganishga bo‘lgan qiziqishini oshirishda samarali natija beradi.

Tadqiqot shuni ko‘rsatadiki, motivatsiyani muntazam qo‘llab-quvvatlash o‘quvchilarning faqat akademik natijalarini emas, balki ularning mustaqil ta’lim olish, tanqidiy fikrlash va o‘z ustida ishlash ko‘nikmalarini ham rivojlantiradi. Bu esa turk tilini o‘rganish jarayonining yanada samarali tashkil etilishiga va kommunikativ kompetensiyaning yuqori darajada shakllanishiga zamin yaratadi.

Kelgusida motivatsion omillarni chuqurroq o‘rganish, ularning turli yosh va tayyorgarlik darajasidagi o‘quvchilarga ta’sirini tahlil qilish hamda sun’iy intellekt va raqamli ta’lim texnologiyalariga asoslangan motivatsion metodlarni amaliyotga joriy etish ushbu yo‘nalishdagi ilmiy tadqiqotlarning istiqbolli yo‘nalishlaridan biri bo‘lib qoladi. Bunday yondashuv turk tilini o‘qitish sifatini oshirish va o‘quvchilarning tilni muvaffaqiyatli o‘zlashtirishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Dörnyei, Zoltán. *Motivational Strategies in the Language Classroom*. – Cambridge: Cambridge University Press, 2001.

2. Gardner, Robert C.. *Social Psychology and Second Language Learning: The Role of Attitudes and Motivation*. – London: Edward Arnold, 1985.

3. Demirel, Özcan. *Yabancı Dil Öğretimi: Dil Pasaportu, Dil Biyografisi, Dil Dosyası*. – Ankara: Pegem Akademi, 2020.

4. Göçer, Ali. *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi*. – Ankara: Pegem Akademi, 2017.

5. Aydın, Mehmet. *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Yöntem ve Teknikler*. – Ankara: Akademisyen Kitabevi, 2022.

6. Jalolov J. J. *Chet til o‘qitish metodikasi*. – Toshkent: O‘qituvchi, 2012.

7. Ishmuhamedov R. J., Abduqodirov A. A., Pardaev A. *Ta’limda innovatsion texnologiyalar*. – Toshkent: Iste’dod, 2008.

8. Tolipov O‘. Q., Usmonboyeva M. *Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari*. – Toshkent: Fan, 2006.

9. Nishonova S., Hasanboyev J., To‘xtaxodjayeva M. va boshq. *Pedagogika*. – Toshkent: O‘zbekiston Faylasuflari Milliy jamiyati nashriyoti, 2018.